

Tres reflexions per pensar en la cooperació de la universitat dins la cooperació internacional per al desenvolupament

Alfonso Dubois*

Per sort, els programes de cooperació de les universitats van creixent en nombre i qualitat. Cada cop més, els serveis o els responsables de cooperació estan integrats en l'organigrama institucional, cosa que revela una progressiva consciència de la importància que té dins del quefer acadèmic. Però també és cert que aquesta forma de cooperació va néixer de forma dispersa, impulsada per persones concretes, les quals van haver de fer ímprobos esforços per tal que es considerés alguna cosa més que una activitat marginal o de mera bona voluntat. Aquest origen ha marcat la manera com es realitza avui la cooperació universitària, la qual encara no ha trobat el reconeixement suficient en l'Administració ni en la mateixa institució.

Aquesta reflexió pretén oferir alguns punts per avançar en el procés de dotar la cooperació universitària del pes i de la coherència que alguns pensem que pot i ha d'assolir. Des de tres angles, que espero que resultin integrats, sorgeixen aquelles qüestions que considero centrals per configurar una cooperació universitària amb sentit i ambiciosa.

Desenvolupament i cooperació internacional

Un punt de partida bàsic per plantejar la cooperació universitària és entendre-la com a part integral de la cooperació al desenvolupament. Si no, es corre el perill de presentar l'educació com una funció separada o,

* Alfonso Dubois Miyoga és professor d'Economia Aplicada a la Universitat del País Basc (UPV/EHU), Instituto Universitario de HEGOA, Facultad de CC.EE. y Empresariales de Bilbao. Especialista en temes de cooperació internacional i avaluador de projectes en aquest àmbit.

Adreça professional: Avda. Lehendakari Aguirre, 83. 48015 Bilbao. Tel.: 94 601 37 94 Fax: 94 476 26 53. Adreça electrònica: eupdumia@bsdx01.bs.ehu.es

pitjor, aliena al problema del desenvolupament. Per tant, cal fer-se la pregunta de quin és el concepte de cooperació que es fa servir.

Les diferències entre les propostes de cooperació que avui es troben en debat són importants i, segons quina sigui la que s'adopti, també la cooperació universitària tindrà un o un altre abast. En la nostra concepció de la cooperació universitària, partim de la pretensió de tornar a donar a la cooperació al desenvolupament el pes i la dimensió ambiciosa que va tenir en altres moments, que avui s'ha perdut i que cal recuperar, i trobar nous continguts i instruments. És a dir, la cooperació no s'entén com un apèndix o un complement d'altres polítiques, sinó que reclama la seva pròpia consistència com a part integrant de qualsevol estratègia de desenvolupament.

Aquesta reflexió és especialment pertinent perquè la cooperació al desenvolupament actualment es troba immersa en una profunda crisi, la qual es manifesta no només en la disminució de la quantitat dels recursos destinats a aquesta finalitat, sinó en el fet que es qüestiona el fonament mateix de la seva necessitat. Davant les transformacions produïdes en el món socialista i la desaparició del bloc soviètic, aquells països que van concebre o van manejar la cooperació al desenvolupament com un instrument de la seva política externa han vist debilitar la base de les seves motivacions, amb la qual cosa la cooperació deixa de tenir sentit.

Però no solament ha decaïgut la seva funció instrumental, sinó que les noves idees dominants en l'economia, el que de manera general es denomina neoliberalisme, plantegen decididament el debat sobre la seva raó de ser. Per això, també aquells que van pensar que la cooperació al desenvolupament tenia altres funcions més enllà de les merament instrumentals —com els països europeus, que van intentar mitjançant els òrgans comunitaris una política consistent i global, plasmada en els acords de Lomé— flauegen en la seva convicció, i parlen de «fatiga de la cooperació», com una manifestació del dubte existent sobre si val la pena continuar cooperant davant la manca de resultats satisfactoris.

En definitiva, la idea de la cooperació al desenvolupament, almenys en les instàncies oficials dels països dominants, se sotmet a una pregunta directa i frontal: s'ha acabat la cooperació al desenvolupament?, ja no és possible la cooperació al desenvolupament perquè al desenvolupament no li cal la cooperació?

S'ha de recordar que la cooperació al desenvolupament des dels seus orígens, en acabar la Segona Guerra Mundial, ha experimentat una evolució constant. La mateixa Banca Mundial ha tingut successives estratègies de cooperació al desenvolupament: des de l'èmfasi en les infraestructures i els projectes industrials, fins a la preocupació per al desenvolupament rural i les necessitats bàsiques, per desembocar en la referència a les polítiques de reformes estructurals: l'anomenat Consens de Washington, com a objectiu al qual supeditar tota consideració social del desenvolupament.

En la dècada dels noranta, l'hegemonia de la visió neoliberal ha estat quasi total i ha condicionat profundament l'abast de la cooperació, l'ha descarregat de continguts. Però aquest procés s'ha d'entendre com un producte d'una conjuntura històrica i no com un resultat al qual no hi ha més remei que sotmetre's. Per contra, és una concepció subjecta a revisions i plantejaments, que la mateixa realitat sotmet. Les crisis periòdiques, en els països emergents, com ara les patides per Mèxic o Brasil a l'Amèrica Llatina o en els països asiàtics; la volatilitat en les mercats financers amb les seves seqüeles d'instabilitat; les dificultats, per no dir la impossibilitat, per resoldre la superació de la pobresa en el món; el procés de creixent de desigualtat entre els estats i entre les persones, etc. són tots processos que estan obrint fissures en una concepció que fins fa poc temps es presentava poc menys que monolítica i sòlida.

D'aquí no es dedueix que, davant les mancances del model, la cooperació al desenvolupament recuperi de manera automàtica el seu protagonisme. Aquest només es donarà si es troben propostes alternatives d'estratègies de desenvolupament que estableixin noves prioritats. Si no es dóna aquesta referència bàsica de la necessitat de treballar en formulacions alternatives, les propostes de cooperació que es proposin no deixaran de ser cooperadores d'objectius que resulten dubtosos, a menys que conduïxin al desenvolupament dels països més desfavorits. O dit d'una altra manera, la cooperació dominant entesa com a instrument d'una determinada concepció del desenvolupament, el neoliberalisme, fa que les seves polítiques tinguin més un caràcter assistencial que no pas transformador.

El que plantejem és que, si no es parteix de definir i d'identificar quin és la nostra opció de desenvolupament, la cooperació que es faci resultarà encaminada a altres objectius no tan desitjables. La cooperació necessita un nom, cal que es farceixi de continguts si es vol recuperar la seva dimensió transformadora i creativa. Aquesta consideració resulta especialment important quan es parla de la cooperació universitària.

Sense que l'afirmació hagi d'aixecar expectatives no fonamentades, avui es pot dir que existeix un principi d'una visió diferent del desenvolupament, la qual s'ha anat consolidant durant aquesta dècada al voltant de la proposta de desenvolupament humà, que obre una nova visió de la cooperació al desenvolupament. Un enfocament que recupera la línia de pensament anterior, preocupada per les necessitats de les persones i que qüestiona l'excessiu èmfasi que es posa en el mercat com a mecanisme eficaç per resoldre per ell mateix el desenvolupament.

De fet, la idea de la cooperació al desenvolupament, tal com s'ha entès des de les propostes de les Nacions Unides, va sorgir com un mecanisme per contrarestar el que el mercat no aportava. Era el reconeixement de la necessitat de posar en marxa instruments diferents dels del mercat si es volia aconseguir realment el desenvolupament dels pobles, reduir la separació nord-sud, com es formulava als anys setanta. De passada, convé assenyalar que avui els organismes internacionals, el Fons Monetari i la Ban-

ca Mundial, han desatès totalment l'objectiu de reduir la desigualtat quan parlen d'eradicar la pobresa en el món.

El que el mercat ofereix de manera suficient no necessita la cooperació al desenvolupament; seria una redundància inútil. La cooperació precisament té sentit per cobrir les deficiències en aquells aspectes que resulten més vitals per al desenvolupament, sense els quals aquest desenvolupament no es donarà o es donarà mal format.

La cooperació és la correcció necessària per garantir que el desenvolupament resulti equitatiu i humà, perquè es considera que no pot anomenar-se desenvolupament el que no tingui aquests objectius com a primordials. Si no és aquest l'objectiu, caldrà precisar clarament què és el que es formula com a referència normativa per tal d'avaluar si el nostre model econòmic aconsegueix o no satisfactòriament la seva missió. En aquest punt es troba el dilema actual entre els qui plantegen que el desenvolupament el donarà el mercat per ell mateix i els qui pensen que no, que cal establir mecanismes que garanteixin que les necessitats de les persones són cobertes per damunt d'altres objectius menys prioritaris.

L'enfocament del desenvolupament humà planteja un concepte de benestar humà que ha de servir de referència per avaluar l'activitat econòmica. Direm que aquesta aconsegueix o no la seva funció segons si és capaç o no d'eleva el benestar humà de les persones. Seguint Sen, i tal com recull el Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament, aquesta reformulació del benestar emfasitza el fet de considerar el desenvolupament de les capacitats de les persones com a dada fonamental. Hi haurà més desenvolupament en la mesura que es desenvolupin més les persones, com més capacitats tinguin per decidir, optar, treballar, gaudir... És clar que l'educació, des d'aquesta visió, es col·loca com una de les prioritats del desenvolupament.

Universitat i desenvolupament

Les diferents concepcions del desenvolupament han tingut el seu reflex en la forma d'entendre la universitat, i consegüentment en les formes de relacionar-se l'estat i la universitat. En el cas de l'Amèrica Llatina, el model que neix dins del concepte de desenvolupament de la CEPAL en els anys seixanta atorga a l'educació una participació relativament important per promoure la mobilitat social i la internalització dels nous valors associats a la modernitat.

La universitat, dins d'aquest marc, era un mecanisme útil per aconseguir, amb els rols de ciutadania, la creació d'una societat igualitària i la prepa-

ració de les persones per a la seva inserció en el procés de producció. En aquest plantejament, l'estat acompleix una missió modernitzant i impulsora del desenvolupament social. Tot i que s'han fet moltes crítiques, a aquest paper de l'estat en la majoria dels països llatinoamericans en els anys cinquanta i seixanta, no es pot negar que els resultats van ser positius en molts camps, sobretot si s'analitzen comparativament amb la situació inicial. Això no implica desconèixer que, de tota manera, fos necessari revisar aspectes importants del model.

Pel que fa a l'educació, el sistema va presentar un seguit de falles, com ara: la deserció escolar, la rigidesa, la discontinuïtat entre els desenvolupaments curriculars i les noves trajectòries de la realitat, la burocràcia, el corporativisme i d'altres. Però fins als anys vuitanta, malgrat les crisis del model i del deute extern, no s'havia produït cap catàstrofe en l'educació llatinoamericana. Les experiències alternatives donaven iniciatives suficients per presentar solucions múltiples sense haver de tirar per la borda la instrucció pública amb totes les seves conquestes.

Els canvis produïts per les reformes estructurals des de mitjan dels vuitanta, i de manera més intensa a principis dels noranta, van arribar també a l'educació. Sense entrar en una anàlisi detallada, resulten patents els vincles entre els objectius plantejats pel Fons Monetari Internacional i la Banca Mundial amb les modificacions en els programes educacionals a l'Amèrica Llatina. A diferència de l'etapa anterior, ara els factors determinants de la política curricular i acadèmica es troben determinats directament per les forces econòmiques. El discurs neoliberal ha penetrat, com no podia ser menys, de manera incisiva en l'educació i ha imprès en els discursos pedagògics la tònica de la seva lògica econòmica.

Per això, igual que s'assenyalava abans en parlar de la cooperació, també ara cal realitzar una elecció i contestar les preguntes: de quin desenvolupament parlem?, quina educació pretenem? Una proposta de cooperació universitària ha de pronunciar-se pels objectius de desenvolupament que considera prioritaris.

La vinculació del desenvolupament amb la universitat ha de fer-se actualment inserida en la dimensió d'allò global. Tant des del desenvolupament com des de l'educació, la dimensió de la globalitat és crucial. Com assenyalava la UNESCO, una de les tasques de l'educació és ajudar a transformar la interdependència de fet en una solidaritat desitjada. Tot i que pot semblar una frase molt corrent, afirmar que vivim en una època de profundes transformacions socials no deixa de ser una de les característiques centrals del nostre temps. Un canvi que implica que referències que fins ara no han estat centrals en la nostra vida social, econòmica i cultural deïxen de funcionar com a tals.

Evidentment, tractar aquest punt vol dir precisar molt més i extensament, però vol dir també confiar a compartir el diagnòstic bàsic de l'abast d'aquest procés, de manera que es pot pensar que també es comparteix

la visió de les conseqüències profundes que aquest implica per al projecte educatiu.

Quins són els continguts (els coneixements i les capacitats) que l'educació ha de transmetre en la nova situació?, quines són les institucions mitjançant les quals s'ha de vehicular l'educació? Com es pot veure, tant des del debat del desenvolupament com des del debat de la universitat, ens plantejem la mateixa pregunta: quin futur desitgem?, cap a quin model de societat avancem? Com hem de participar en el disseny d'aquesta nova societat?

Si dèiem que hi havia una «fatiga de la cooperació al desenvolupament», plasmada en una debilitat de l'esforç desenvolupista, de la mateixa manera aquest fenomen té el seu paral·lelisme en l'educació en comprovar l'erosió de la capacitat socialitzadora de les institucions educatives. El que preocupa més és que la crisi no és tant d'instruments, com de continguts, de missatges socialitzadors. S'han debilitat els eixos bàsics que definien les identitats socials i personals: la nació i la democràcia.

Assistim a una homogenització econòmica molt intensa i molt ràpida, la qual pretén expandir l'àrea d'aplicació de l'espai del mercat i no permet l'adequació de les polítiques econòmiques a les peculiaritats culturals, polítiques i socials de cada país. Estem construint un espai econòmic global sense referents normatius. La imposició d'aquesta lògica econòmica provoca a nivell intern un desdoblament dels mecanismes pels quals els interessos generals i particulars dels diferents grups i sectors dirimien els seus conflictes. Sorgeix un buit institucional, entès no solament com a institucions formades legalment sinó des del punt de vista dels valors i de les conviccions socials, cosa que fa que ens preguntem: qui i com es garanteixen els interessos generals?, quins criteris normatius conformen, delimiten o s'interaccionen amb el mercat.

La temptació de recórrer al localisme per «salvar-se» d'aquest aclapament extern pot ser un remei pitjor que la malaltia. Encara que sigui necessària més que mai la cohesió social local perduda, aquesta s'ha de produir en un marc diferent de l'anterior. Ja no es pot recuperar el que va ser abans; la recuperació dels valors comuns que ara necessita el grup local no es pot fer des d'una visió estreta que es desconnecti de l'exterior i, molt menys, que l'anatematitzi.

Com assenyala certament Tedesco, l'absència d'òptims porta a una cursa permanent cap a fites que no es discuteixen, cap a objectius que no es coneixen. L'alternativa no és tornar a la idea de les finalitats últimes, que tampoc no es discuteixen ni tampoc es coneixen des d'un punt de vista racional, sinó generar la capacitat per assumir de manera responsable les conseqüències de les nostres accions.

En resum, la responsabilitat i la participació es presenten com a temes centrals del futur i la formació ètica, com a requisit central de la formació ciutadana. La responsabilitat implica millorar el coneixement, que la persona

comprengui millor; la participació suposa crear els nous vincles socials; la formació ètica ha de fomentar actituds creatives i constructores de nous espais de convivència. Davant la incertesa i la complexitat del canvi, cal enfortir les persones com a subjectes actius, la societat com a grup que estableix consensuadament les seves regles de joc. Només des d'aquesta base podran sorgir les propostes transformadores que es necessiten.

La universitat troba en aquests objectius el seu gran repte. La meua proposta és que les opcions que abans assenyalava com a centrals han de servir de base per establir els objectius que marquin l'estratègia de la universitat cap al futur, perquè aquests són els desafiaments de la societat actual. I aquestes prioritats no són privatives dels països en desenvolupament, sinó que afecten totes les societats, sigui quin sigui el seu grau de desenvolupament econòmic.

La desintegració social pot haver afectat més uns països que d'altres, però el debilitament dels valors de la democràcia i l'equitat són generals. La construcció del nou paradigma de desenvolupament, el possible i desitjable, no un de quimèric, és una tasca de tots els països, perquè a tots els ha arribat la interdependència com a realitat i referència nova. Tots, els uns des de l'opulència i els altres des de la manca, han de reconciliar els seus comportaments i trobar els mecanismes, acords i institucions que facin que es pugui viure millor i d'una manera més justa en el nou espai global creat.

Cooperació internacional i universitat

En tractar aquesta última consideració, voldria evitar qualsevol formulació que pugui resultar excloent. Només pretenc formular, des de la visió que s'ha plantejat de cooperació internacional al desenvolupament, el que hauria de ser la cooperació internacional de la universitat. Existeixen molts tipus de relacions entre les universitats, que vénen donats per la similitud en aspectes concrets de la seva activitat, des dels intercanvis d'estudiants i professors als contactes entre departaments de matèries afins. No em referiré a aquest tipus de relacions, no pas per menysprear-les, sinó per entendre que responen a un altre tipus de dinàmica i de preocupació, però que també pot ser, i tant de bo fos així, que guardin relació amb la que proposo. El que vull assenyalat és precisament la necessitat d'impulsar aquelles relacions que no sorgeixen tan espontàniament, per dir-ho així, del mer quefer quotidià i que poden resultar especialment significatives per a la cooperació universitària que es desitja.

Abans plantejava que la cooperació ve determinada pels objectius que se li marquen i que, segons quina sigui la decisió que s'adopti, els agents

i els instruments de cooperació variaran quant a intensitat, prioritat, etc. Això ens porta a plantejar-nos dues grans qüestions de cara a la cooperació universitària: a) com impulsar una cooperació entre universitats, que trobi en la cerca del desenvolupament alternatiu el marc que determini la seva esfera prioritària d'interès; b) com establir una cooperació des de la diferència, que eviti la temptació de pretendre una cooperació idèntica per a tots els països, i que sigui conseqüent amb les peculiaritats culturals i els ritmes i necessitats de cada país.

Aquest segon punt ens porta a un aspecte que considero bàsic en qualsevol estratègia de cooperació universitària: concebre-la, dissenyar-la i executar-la des de la participació i el diàleg real. Només des d'aquest punt de partida serà possible no tornar a les subtils formes de dominació des de dalt i començar a construir una globalització real des de baix, no només respectuosa amb les diferències, sinó reconeixent l'autèntica acceptació d'aquestes com a elements necessaris i vàlids per a la construcció de l'alternativa. En resum, la recerca d'allò universal que no anul·la l'heterogeneïtat i que permet que aquesta cooperació impulsi el coneixement i la formació que detinguin els processos de desintegració social i permetin la creació de nous marcs de convivència local i internacional.

Aquestes preguntes es prenen encara més importància quan ens referim a la formació dels recursos humans. No deixo de reconèixer un cert escepticisme sobre els plans de cooperació en matèria de formació, que segur que en part provenen d'una certa ignorància sobre tot el que es fa. Per això la meua crítica no deixa de reconèixer la importància de molts esforços que es fan en aquesta línia. Però, quina potencialitat de canvi real tenen davant dels desafiaments que s'han plantejat?

La visió escèptica de la cooperació internacional quant a la seva capacitat de formació de recursos humans sorgeix avui de dues consideracions. La primera és que la formació humanista no és rendible ni la sol·licita el mercat, per això la formació es canalitza cap al que es coneix com a capital humà. La majoria dels projectes de cooperació vénen finançats per l'ajuda oficial al desenvolupament, bé de manera bilateral, bé multilateral, i només semblen justificar-se quan el seu objectiu és promoure recursos humans productius. El desenvolupament exigeix, evidentment, millorar els nivells de capacitat de les persones per tal que puguin acomplir amb les exigències dels nous sistemes productius. Però si no hi ha una preocupació específica per integrar la dimensió dels valors i acomplir amb l'objectiu fonamental de consolidar els punts assenyalats en la reflexió anterior, a la cooperació universitària li mancarà la seva potencialitat alternativa.

La segona fa referència a la formació tècnica, la qual té els seus límits marcats. Si realment es produeix transferència de tecnologia, aquesta no serà mai tan generosa com perquè es produeixi lliurement i àmplia; de fet evitarà que arribi al punt de fer sorgir una nova competència. No crec que puguin existir programes de transferència tec-

nològica i, per tant, de formació real en matèries estratègiques del coneixement, que tinguin com a objectiu la real igualtat d'oportunitats si no neixen en el context més ampli d'un enfocament alternatiu del desenvolupament. I si, teòricament, s'ofereix la possibilitat d'una formació a determinades persones, se sap que les perspectives del seu aprofitament per als països són pràcticament nul·les i, en darrera instància, els nous recursos humans serviran més per a les empreses o institucions transnacionals o multilaterals. Els recursos humans tècnics no es fan aïlladament, són fruit d'un procés. La transferència efectiva exigeix una estratègia global marcada per la solidaritat, la qual és ben lluny de plantejar-se en la majoria dels programes.

A manera de consideracions finals

Tot el que s'ha dit fins ara serà vàlid en la mesura que serveixi per formular accions i estratègies de cooperació internacional universitària que fomentin aquests objectius alternatius de desenvolupament. He de reconèixer que falta molt recorregut per fer-ho i que allargaria de manera desmesurada aquesta reflexió. Però tot admetent el buit que resulta, crec que les reflexions anteriors permeten reconèixer un espai de prioritats i una metodologia d'acostament que cal anar elaborant.

Em permeto assenyalar algunes pautes que considero necessàries per tal que resultin aplicables les reflexions anteriors:

a) Que les universitats es plantegin la cooperació internacional com una tasca pròpia del quefer universitari, i no com una manifestació més de les seves relacions internacionals; això implica que es dotin d'òrgans i de la infraestructura que assegurin la presència de la dimensió cooperadora, que es realitzin programes de mitjà i llarg termini en els quals apareguin explicitats els objectius que es pretenen de la cooperació.

b) Que les universitats receptores elaborin les seves demandes de cooperació pensant realment en les necessitats i no tant partint del que se suposa que poden ser preferències de les universitats donants o projectes més fàcils on trobar una resposta favorable; i, al seu torn, que les universitats potencialment donants elaborin quines poden ser les ofertes de recursos de cara a la cooperació internacional.

c) Que es creïn xarxes per fomentar la coordinació i complementarietat entre les universitats per tal d'aprofitar millor els recursos, i vèncer una certa tendència a la dispersió i a l'actuació individualitzada.

d) Que es prioritzí, no que s'exclusivitzí, la cooperació internacional amb les universitats més necessitades; que aquest sigui un criteri preestablert a l'hora d'assignar els recursos.

e) Que es fomentin projectes de cooperació en els quals s'involucrin altres agents de la societat i provoquin així un acostament més gran amb la realitat, on la universitat serveixi d'agent aglutinador i impulsor de propostes noves i creatives.

Paraules clau

Desenvolupament

Cooperació internacional

Cooperació internacional universitària

Educació i desenvolupament humà

Abstracts

A partir de tres reflexiones sobre: desarrollo y cooperación internacional, universidad y desarrollo, y cooperación internacional y universidad, se hace un análisis de la situación actual y los cambios operados en estos ámbitos o ángulos de cuya integración resultan las cuestiones centrales para configurar una cooperación universitaria a nivel internacional con sentido y ambiciosa. Se pretende ofrecer algunos puntos para avanzar en el proceso de dotar a la cooperación universitaria del peso y la coherencia que algunos pensamos que puede y debe conseguir. Los procesos educativos, y en concreto los de educación universitaria, deben estar en consonancia con el desarrollo que se pretende. Antes de hablar de cooperación y de las formas con que ésta se lleva a cabo, hay que realizar una elección sobre el tipo de desarrollo que se persigue y el tipo de educación que se potencia. En definitiva, qué futuro deseamos, hacia qué modelo de sociedad avanzamos.

En partant de trois réflexions sur: développement et coopération internationale, université et développement, et coopération internationale et université, on tente de faire une analyse de la situation actuelle et des changements qui se sont produits dans ces domaines ou angles dont l'intégration entraîne des questions centrales pour configurer une coopération universitaire sensée et ambitieuse au niveau international. On prétend aussi apporter quelques solutions pour faire avancer le processus qui donnerait à la coopération universitaire le poids et la cohérence que certains d'entre nous pensons qu'il est possible et nécessaire d'atteindre. Les processus éducatifs et, plus concrètement, ceux de l'éducation universitaire doivent être en consonance avec le développement que l'on prétend obtenir. Avant de parler de coopération et des formes par laquelle celle-ci se mène à bien, il faut réaliser un choix quant au type de développement que l'on souhaite atteindre et le type d'éducation que l'on promeut. En définitive, quel futur souhaitons-nous, vers quel modèle de société nous dirigeons-nous?

This article is based on three considerations; those of development and international co-operation, the university and development, and international co-operation and the university. The current situation and the changes in these fields are analysed. This gives rise to the central questions, which concern the co-ordination of ambitious but sensible cross-university co-operation at an international level. Ideas are suggested to give cross-university co-operation the backing and consistency that can and must be achieved. Educational processes at university must be in line with the intended development. Before talking about co-operation and the ways in which this can be achieved, a choice must be made regarding the type of development desired and the type of education to be empowered – what future is desired, and towards what model of society we are progressing.